

Освіта і суспільство

2019'1

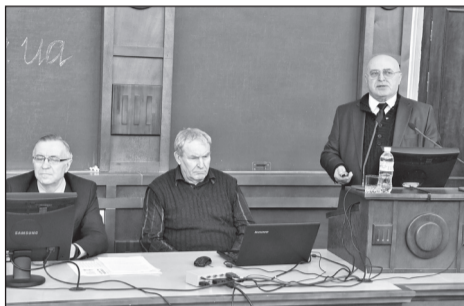
Виходить за підтримки
Національної академії
педагогічних наук України

Всеукраїнська газета

Засновано у 2018 році

№ 1 (10), січень 2019

Новини



Міжнародна методична школа-семінар у Харкові

С. 2

Соціум



Формування безпечного освітнього середовища

С. 4

Політологічні студії



Вихід з кризи: чи піймає «покоління Z» вітер у паруси України?

С. 8

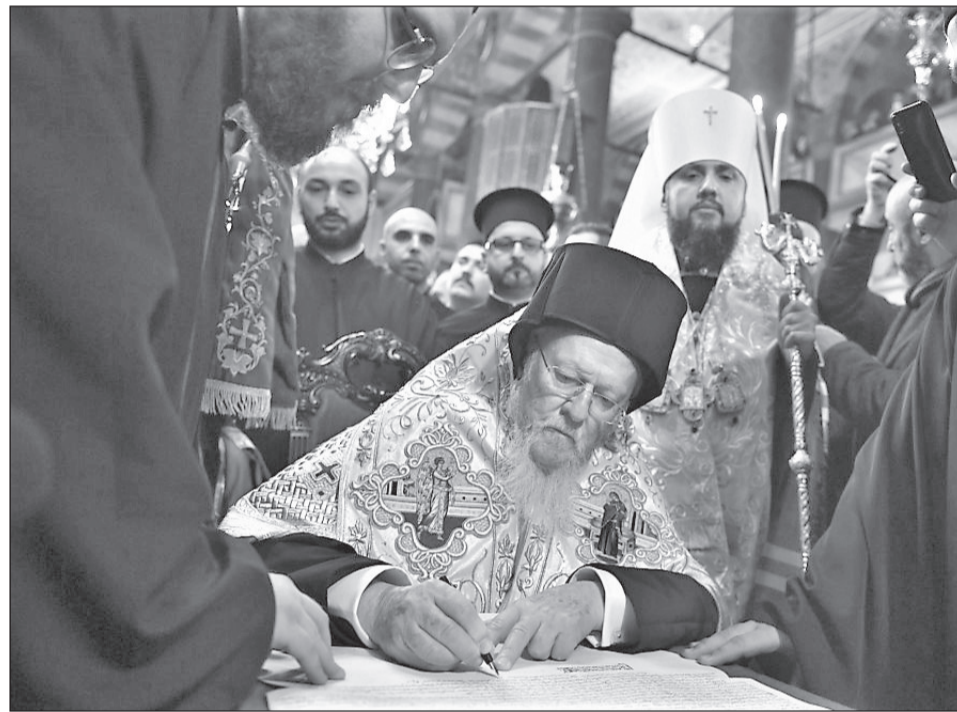
Педагогічний календар



Постаті. Січень 2019

С. 10

Православній Церкві України – бути



5 січня 2019 р. Вселенським Патріархом Варфоломієм було підписано і вручено митрополиту Київському і всієї України Епіфанію Томос про автокефалію Православної Церкви України. Цим завершено велику історичну довготривалу справу з надання самостійності одній з найстаріших християнським церков.

Наполеглива боротьба українського народу за самостійність належно оцінена, і як будь-яке справедливе діяння, досягла успіху. Отримання Україною Томосу за значущістю стоїть в одному ряду з хрещенням Русі Володимиром і проголошенням незалежної України. У промові з нагоди вру-

чення документу про автокефалію Президент України Петро Порошенко зазначив: «Для нас, українців, власна Церква – це гарантія нашої духовної свободи. Це запорука суспільної злагоди. І я як Президент гарантую від імені держави, що Україна поважатиме релігійний вибір і свободу віросповідання кожного громадянина».

Понад тисячу років існувала і примножувалася київська християнська традиція. Від першої княгині-християнки Ольги, Володимира Великого через віки поневолень (з 1686 року і до 11 жовтня 2018 р.) зберігалася впевненість у приналежності української Церкви до незалежних та рівних національних Церков. Виступаючи з промовою після Різдвяної літургії у Софійському Соборі Президент Петро Порошенко зазначив: «Цього року Різдво для нас – особливо велике й урочисте. Свято подвійне – Православна Церква України отримала Томос про автокефалію. Нашу давню Церкву, історія якої сягає часів рівноапостольного князя Володимира, ми, нарешті, визволили з московської неволі. І вона, рівна між рівними, наша Церква, увійшла у родину, яка тепер складається із п'ятнадцяти незалежних православних церков» і процитував слова однієї з найголовніших українських реліквій – Томоса: «Однодумно визначаємо та проголошуємо, щоб уся Православна Церква, що знаходиться в межах політично сформованої та цілковито незалежної держави України разом із священними митрополіями, архієпископіями, єпископіями, монастирями, парафіями та всіма в них церковними установами, котра знаходиться під покровом Засновника Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви Боголюбного Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, – існувала віднині канонічно автокефальною, незалежною та самоврядною. Ми закликаємо всі світові Православні Церкви визнавати її як сестру та згадувати під іменем «Святіша Церква України», – як таку, що має своєю кафедрою історичне місто Київ».

Президент зауважив, що для єдиної солідарної української політичної нації немає нічого неможливого і це стосується і вже досягнутого протягом останніх п'яти років, і того, чого прагне Україна в рамках європейської та євроатлантичної державницької стратегії. «Томос додався до таких неологізмів, як Євромайдан, кіборг, безвіз... Це вже частина нашої з вами великої історії», – підсумував Президент України Петро Порошенко.

Україна відзначила День Соборності й 100-річчя Акту Злуки

22 січня виповнилося 100 років з дня проголошення Акту Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки. Документ декларував об'єднання українських земель в єдину Україну, якої доти не існувало, як єдиної національної держави, що є формою сомоорганізації, самовизначення і самовираження певної нації на певній суверенній території. Відзначення цієї вікопам'ятної дати на державному рівні засвідчило вшанування багатовікової історії національного державотворення, незалежність і територіальну цілісність, єднання суспільства у справі розбудови України як високорозвиненої європейської держави, вираження поваги до подвигу борців за свободу.

Урочистості відбулися на Софійській площі, там само, де було проголошено Акт Злуки сторіччя тому. Виступаючи на урочистостях Президент України Петро Порошенко зазначив: «Акт Злуки – це найвища точка української революції і визвольних змагань початку ХХ ст. Він став результатом величезних народних зусиль, праці і боротьби, що тривали століттями. Українська революція продемонструвала наявний на той час колосальний державницький потенціал України. Його творили тисячі і тисячі прославлених і незаслужено забутих... На жаль, шанс тоді було втрачено. Головна причина: тогочасним українським політикам забракло єдності».

Президент наголосив, що Україна про-

довувала боротися і здобула незалежність і соборність, але час істини настав лише у 2014-му, коли держава ступила на шлях зміцнення своєї свободи і незалежності, шлях до Єврозоюзу і НАТО. Петро Порошенко на завершення підсумував: «Ми єдині і вільні. Жодна імперія нас не зможе більше розділити. Ми йдемо своїм шляхом. І на цьому шляху армія боронить нашу землю, мова боронить наше серце, а віра боронить нашу душу. У нас є підстави впевнено дивитися у майбутнє».

Сторінку підготувала
Лідія ТКАЧЕНКО,
«ОіС»

Фото зі сайту www.president.gov.ua

Всеукраїнська Рада з інклюзивної освіти

«Освіта є нашим головним пріоритетом, а інклюзивна освіта є пріоритетним напрямом освітньої галузі» – такий месидж прозвучав від Президента України **Петра Порошенка** на Всеукраїнській нараді з інклюзивної освіти, яка відбулася 25 січня в Українському домі у Києві. Президент подякував великій громаді фахівців і волонтерів, які долучилися до вирішення питань інклюзивної освіти. Організатором заходу виступив Благодійний фонд Петра Порошенка. Голова Ради Благодійного фонду **Марина Порошенко** у вітальному слові зазначила, що інклюзивне навчання набрало потужних обертів в Україні завдяки системним змінам, що тривали впродовж останніх двох років: узгодження та розроблення нормативно-правового забезпечення, державна субвенція, яка фінансово уможливила впровадження інклюзивного навчання в Україні, створення Інклюзивно-ресурсних центрів у всіх регіонах держави, підвищення кваліфікації педагогів на основі новітніх навчально-методичних матеріалів.

Ці та інші напрями розбудови інклюзивної освіти в Україні здійс-



нювалися під патронатом Фонду Порошенка у співпраці з МОН

України, Міністерством регіонального розвитку та іншими урядо-

вими установами. Успішність про-

інклюзії підтвердила й Міністр освіти і науки України **Лілія Гриневич**, яка висловила вдячність Національній академії педагогічних наук України, в особі Президента академії **Василя Кременя**, який брав участь у нараді, за активну співпрацю й розроблення науково-методичного підґрунтя, що цим опікуються вчені академії.

Позитивно було сприйнято учасниками наради звіти Голів обласних державних адміністрацій, які доповіли про стан інклюзивного навчання у регіонах. Виступи педагогічних працівників, батьків дітей з особливими потребами та й самих дітей, що мають особливості психофізичного розвитку, спонукало усіх причетних до освітнього реформування активніше долучатися до процесу розбудови інклюзивного освітнього середовища, зокрема фахівців Інституту спеціальної педагогіки і психології імені **Миколи Ярмаченка** НАПН України, які розробляють теоретико-методологічні та прикладні аспекти інклюзивного навчання вже досить тривалий час.

Алла КОЛУПАЄВА,
заступник директора Інституту спеціальної педагогіки і психології імені **Миколи Ярмаченка** НАПН України

Міжнародна методична школа-семінар у Харкові

30 січня було урочисто відкрито традиційну XVI Міжнародну методичну школу-семінар: «Сучасні педагогічні технології в освіті», організаторами якої є Міністерство освіти і науки України, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національна академія педагогічних наук України.

Підвищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників постійно знаходяться у полі зору керівництва НТУ «ХПІ» на чолі з ректором членом кореспондентом НАН України **Євгеном Соколом**. Саме тому ознайомлення й обмін досвідом застосування інноваційних технологій виховання й розвитку особистості, обговорення як специфічних форм викладання конкретних дисциплін, так і проблем, які потребують координації дій освітніх установ є предметом багаторічного вболівання кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами (ППУСС) під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, члена кореспондента НАПН України **Олександра Романовського**.

У школі-семінарі взяли участь представники з 36 закладів вищої освіти України, 11 коледжів, 21 закладу середньої освіти Харкова. Серед учасників – представники 17 міст України – Харкова, Києва, Запоріжжя, Полтави, Оде-

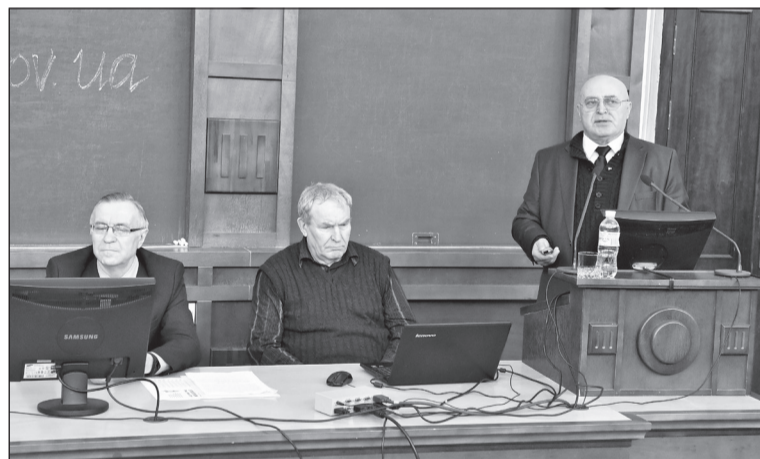
си, Сум, Маріуполя, Бердянська, Старобільська, Богодухова, Павлограда, Мелітополя, Кременчука, Охтирки, Глухова, Балаклі, Шевченкового (Харківської обл.).

Робота школи-семінару проходила у формі педагогічних майстерень, майстер-класів, тренінгів, дискусій, демонстрацій, презентацій, спрямованих на формування, розвиток та вдосконалення особистісних професійних компетентностей (організаторських, творчих, лідерських, комунікативних тощо), що сприяють підвищенню ефективності професійної діяльності у сфері освіти. Роботою майстерень керували провідні викладачі НТУ «ХПІ».

Цього року учасникам школи-семінару було запропоновано рекордну кількість – 23 інтерактивні навчально-тренінгові заходи, що їх провели науково-педагогічні працівники університету. Одинадцять із зазначених заходів – на рахунок Центру педагогічних, психологічних та управлінських технологій, де працюють науково-педагогічні працівники кафедри ППУСС.

Під час проведення школи-семінару було застосовано прямі включення викладачів зі США, Республіки Білорусь та Казахстану для діалогу з локальною аудиторією.

Лейтмотивом школи-семінару



була теза: не примушувати студента механічно засвоювати навчальний матеріал, а навчити головному – розуміти й мислити, пам'ятаючи слова видатного українського педагога К.Д. Ушинського, що студент – не посудина, яку треба наповнити, а факел, який треба запалити. Отже, головне завдання викладача полягає в тому, аби навчити студента самостійно здобувати знання, прищепити бажання і здатність до самонавчання, самовиховання і самовдосконалення протягом життя.

Відкриваючи семінар, **Олександр Романовський** зазначив: «Можливість успішного вирішення завдань вищої школи визначається передусім глибоким усвідомленням з боку викладача вищої

школи того, що структура професійної компетенції складається з двох рівноцінних і однаково важливих компонентів. Першим з них виступає глибока обізнаність у сфері тієї спеціальності, яку він обрав, і дисципліни, яку викладає, його прагнення постійно розширювати й оновлювати «інформаційну базу» як за рахунок власних досліджень, так і шляхом регулярного ознайомлення з досягненнями світової науки і техніки у «своєй» та суміжних галузях. Другим же, не менш істотним, компонентом виступає педагогічна майстерність, адже викладач – це найперше педагог. Ця компетентність включає його знання принципів і закономірностей організації навчально-виховного процесу, прагнення оволодіти сучасними методиками викладання відповідно до особливостей конкретної аудиторії, спеціальності студентів та їхніх потреб у пізнанні. З огляду на можливість навчання зі залученням сучасних технологій, найбільш адекватним призначенням викладача є позиція коуча».

Під час проведення навчання учасники мали змогу не лише ознайомитися з педагогічними технологіями, що застосовуються в НТУ «ХПІ», поставити питання, поділитись своїм досвідом, а й взяти участь у тренінгах.

Особливу увагу освітян привернули педагогічні майстерні професорів **Олександра Романовського**, **Олександра Пономарьова**, **Ніни Підбуцької**, **Юрія Панфілова**, **Тетяни Гури**, **Андрія Черкашина**, доцентів **Лариси Грень**, **Анастасії Книш**, **Євгенії Воробйової**. Високий професійний рівень продемонстрували й молоді викладачі **Олеся Гринченко**, **Ольга Квасник**, **Ірина Костиця**, **Вікторія Шаполова**, **Ірина Штученко**, **Микола Чеботарьов**.

Досвідом застосування у навчальному процесі інформаційних технологій зацікавили професори **Олена Горошко**, **Володимир Кухаренко**, доцент **Віктор Серіков**.

Важливим осередком поширення сучасних знань є бібліотеки, які, зберігаючи традиційні функції, стають потужними інформаційними центрами. Саме тут науково-бібліотечні працівники під керівництвом **Лариси Семененко** підготували виставку видань про сучасні навчально-тренінгові технології і всі охочі отримали електронний перелік літератури з цієї проблеми.

Учасники Міжнародної школи-семінару висловили своє бачення під час круглого столу, що відбувся на завершення, й відмітили високий рівень організації семінару, різноманітність запропонованих тем та належний рівень педагогічної майстерності їх керівників, що є реальним лідерством, яке демонструє кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами НТУ «Харківський політехнічний інститут» вже 16 років поспіль.

За підсумками роботи буде видано збірник методичних матеріалів «Сучасні педагогічні технології в освіті», а учасники отримали сертифікати.

Юрій ПАНФІЛОВ,
начальник методичного відділу НТУ «ХПІ», професор кафедри ППУСС



Прес-конференція «Позашкільна освіта – 2018: десять перемог»

Наприкінці минулого року в агентстві «Укрінформ» відбулася прес-конференція «Позашкільна освіта – 2018: десять перемог». Її учасники – представники Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Державної служби якості освіти України, відомств, органів управління освітою, закладів вищої і позашкільної освіти, громадськості з різних областей України і засобів масової інформації – презентували досягнення позашкільної освіти у 2018 р. Найбільш активні учасники руху позашкілля отримали громадську відзнаку «Лідер позашкільної освіти – 2018».

Організатори прес-конференції – Міжнародна асоціація позашкільної освіти; НПУ імені М.П. Драгоманова, інженерно-педагогічний факультет, кафедра позашкільної освіти; Видавнича група «Шкільний світ»; Інститут екології економіки і права; Міжнародний центр балтійсько-чорноморських досліджень та консенсусних практик.

Найважливішими громадськістю визначила такі десять подій у сфері позашкільної освіти у 2018 році.

I. Ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (№ 2541-VIII).

II. Підтримка Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Благодійним Фондом Порошенка, Головою Ради Фонду Мариною Порошенко, розвитку інклюзивної освіти, у тому числі у закладах позашкільної освіти, забезпечення доступності для дітей з особливими освітніми потребами.

Представник Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти **Ірина Малигіна** оголосила вітання від Першого заступника Голови Комітету Олександра Співаковського, де зокрема зазначено: «Позашкільна освіта як невід'ємний складник системи освіти забезпечує розвиток здібностей дітей та молоді, особистісну і професійну реалізацію кожної особистості, відкриває істотні можливості для розвитку людського капіталу». Комітет завжди підтримував і підтримує позашкільну освіту у законодавчому забезпеченні, активній співпраці з громадськістю, вченими і практиками, й висловлює упевненість, що спільними зусиллями позашкільна освіта України розвиватиметься і відкриватиме все більше можливостей для юних українців, – йшлося у документі.



III. Розвиток державно-громадсько-го управління, активна співпраця МОН України з громадськістю, свідченням чого є документ «Стратегія розвитку позашкільної освіти».

Генеральний директор директорату інклюзивної та позашкільної освіти МОН України **Валентина Хіврич** зазначила: «Ми розуміємо, що позашкільна освіта – це та освіта, яка справді дає можливість дитині віднайти свою сутність. Те, чого не може отримати у школі, у дошкільному чи професійному, дитина отримує у позашкільному закладі. Міністерство відкрите для співпраці, аби спільними зусиллями ми могли виробити політику, яка дозволить якнайкраще соціалізуватися кожній дитині, відповідно до її здібностей і потреб».

Експерт у галузі освіти **Тамара Паливода** від Міжнародної асоціації позашкільної освіти презентувала документ «Стратегія розвитку позашкільної освіти» і наголосила: «Ми всі свідомі того, що майбутнє дитини визначається тим, який розвиток вона отримує зараз. «Стратегія розвитку позашкільної освіти України» – документ, що був створений завдяки плідній співпраці громадськості з представни-

ками органів законодавчої та виконавчої влади, освітянської громади України та інших держав – командою однодумців, що прагнуть створити найсприятливіше середовище для формування людського капіталу нашої країни».

IV. Створення Державної служби якості освіти України, проведення Всеукраїнської акції «Ідеальна школа очима дітей».

Голова Державної служби якості освіти України **Руслан Гурак** загострив увагу на важливості позашкільної освіти в сьогоденні. «Є виклики і загрози, що стоять перед позашкільною освітою. Вокре звертаємо увагу на закриття закладів позашкільної освіти. Необхідним є на законодавчому рівні врегулювати показник ефективності позашкільної освіти в громаді, охоплення дітей позашкільною освітою. Визначити мінімальне фінансування, яке громади мають витратити на розвиток позашкільної освіти», – підкреслив державний службовець. «Всеукраїнська акція «Ідеальна школа очима дітей» викликала неабиякий інтерес – у ній брало участь понад 500 дітей. Діти різного віку у малюнках показали, якою вони хочуть бачити ідеальну школу. Унікальні роботи! Зараз ми в ДСЯО зробили постійну виставку дитячих робіт», – підсумував він.

V. Проведення V Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції «Наукова еліта у розвитку держав» і започаткування відзначення 25 вересня Дня позашкілля на національному рівні.

Академік-секретар відділення вищої освіти Національної академії педагогічних наук України **Петро Саух** передав вітання від Президента НАПН України **Василя Кременя** і зауважив, що Академія і в подальшому тісно співпрацюватиме і підтримуватиме позашкілля, зокрема у контексті науково-методичного супроводу, а також усі ті заходи, які стосуються позашкільної освіти.

VI. Акредітація освітньої програми з позашкільної освіти у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова з підготовки педагогічних кадрів для системи позашкільної освіти.

Завідувач кафедри позашкільної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова, **Олена Биковська** повідомила: «МОН України видано Сертифікат про акредитацію згідно рішення Акредітаційної комісії від 10.07.2018 р. № 131, наказу МОН України від 11.07.2018 р. № 752. Документ свідчить про те, що кафедра позашкільної освіти здійснює підготовку фахівців на належному рівні. Досвід був схвалений міжнародними експертами як високопрофесійний».

VII. Проведення Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів

«Джерело творчості».

Представник Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», начальник сектору змісту позашкільної освіти та гурткової роботи відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту позашкільної освіти та виховної роботи **Лариса Дейдиш** розкрила особливості Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів «Джерело творчості». У 2018 р. відбувся 14-й конкурс для методистів закладів позашкільної освіти. За роки проведення конкурсу участь брали різні категорії педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. З наступного року конкурс проводитиметься тільки в номінації «Керівник гуртка».

VIII. Поширення здобутків позашкільної освіти у медіапросторі України.

Генеральний директор видавничої групи «Шкільний світ» **Марина Мосієнко** відмітила активну співпрацю представників позашкільної освіти з тижневиком «Освіта» (головред **Ольга Коноваленко**), газетою «Освіта і суспільство» (головред **Лідія Ткаченко**), TV-програмою «Навчайся з нами» (режисер **Олена Гуренко**), порталом «Освітя політика» (шеф-редактор **Віктор Громовий**), газетою «Позашкілля» (шеф-редактор **Дарія Долгова**).

Лідія Ткаченко підкреслила, що, на жаль, недостатньо видань, які приділяють належну увагу позашкільній освіті. «Позитивним у русі за розвиток позашкілля є сформована команда професіоналів у різних сферах діяльності», – підсумувала головний редактор.

Олена Гуренко («5 канал») наголосила, що позашкілля – яскравий, емоційний, цікавий контент: «Приємно протягом багатьох років працювати і створювати різноманітні сюжети. Щоразу підкреслюємо: досягнення і розвиток позашкільної освіти просувається шаленими темпами завдяки активістам-позашкільникам».

IX. Упровадження STEM-підготовки у закладах позашкільної освіти.

Відзначено вагомий внесок у розвиток науково-технічної творчості, упровадження STEM-підготовки у закладах позашкільної освіти: Комунальний заклад «Центр науково-технічної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради (директор **Олена Рудика**); Комунальний позашкільний навчальний заклад «Дніпропетровський обласний центр науково-технічної творчості та інформаційних технологій учнівської молоді» (директор **Людмила Волкова**); Комунальний заклад Тернопільської міської ради «Станція юних техніків» (директор **Олег Ковальчук**); Комунальний заклад «Позашкільний навчальний заклад Лисичанський центр науково-технічної творчості учнівської молоді» (директор **Лариса Лисицька**).

X. Підтримка національних традицій, організація експозицій і виставок.

Відзначено вагомий внесок, зокрема організацію виставки «Моя рушнікова Україна» (120 рушників з усіх регіонів країни), Комунальної установи «Рубіжанський міський Центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді» (директор **Олена Тарасенко**), відтворення народних традицій – Центр позашкільної освіти ім. О. Разумкова м. Бердичіва Житомирської обл. (директор **Олена Боровська**).

Діма ДІМІТРОВ,
«ОіС»



Василь КРЕМЕНЬ,
президент Національної академії педагогічних наук України,
доктор філософських наук, професор,
академік НАН України і НАПН України

Зміст природничо-математичної освіти визначатиметься на нових засадах

Нова епоха – глобальних трансформацій, інноваційних технологій, що визначають поступ держав, у тому числі й України, висуває виклики перед освітою, що формує сучасну особистість. Серед нинішніх пріоритетів – природничо-математична освіта, що є в основі технічних винаходів, програмування, обчислень нанобіології, стратегічних соціологічних досліджень тощо.

Національна академія педагогічних наук України занепокоєна нинішнім станом природничо-математичної освіченості випускників шкіл, про незадовільність якої свідчать зокрема результати ЗНО, і різким зменшенням інтересу вступників до спеціальностей, пов'язаних з ґрунтовною природничо-математичною підготовкою. Учені НАПН України вийшли з ініціативою про об'єднання зусиль Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України під керівництвом Міністерства освіти і науки України щодо розв'язання зазначених проблем.

Наприкінці минулого року у Президії НАПН України відбувся круглий стіл з проблем природничо-математичної освіти, у якому взяли участь учні академії, представники МОН України, учителі-практики, громадськість, ЗМІ. За результатами обговорення було ухвалено Рекомендації, у яких зокрема йдеться про таке.

Розвиток природничо-математичної освіти на всіх рівнях має бути забезпеченим законодавчо. Заохочувати студентів до вступу на відповідні спеціальності для здобуття вищої освіти шляхом установалення підвищеного розміру стипендій. Переглянути зміст програм з математики і природничих предметів з урахуванням досягнень сучасної науки, акцентуючи на формуванні холистичного світогляду учнів. Забезпечити належні умови для навчання і розвитку учнів, схильних до вивчення математики і природничих предметів, у тому числі збільшивши частку академічних ліцеїв природничо-математичного спрямування у загальній сукупності закладів профільної освіти. Впровадити загальнодержавну систему дистанційної освіти з математики, фізики, хімії, біології на профільному рівні для всіх охочих, особливо для учнів сільської місцевості. Активізувати впровадження STEM-освіти, забезпечивши науково-методичний супровід реалізації цієї інноваційної технології.

Визначено за доцільне об'єднати зусилля вчених НАН і НАПН України, практичних педагогічних працівників, фахівців МОН для формування змісту природничо-математичної освіти в Новій українській школі.

Зимова школа УАДО: підвищення компетентності дослідників освіти

Понад півтори сотні викладачів вищої школи і науковців, які репрезентують освітні і наукові осередки України, є членами громадської організації Українська асоціація дослідників освіти (УАДО). Метою їхньої діяльності є сприяння підвищенню компетентності дослідників у галузі освіти, підвищення якості проведення досліджень у галузі вищої освіти з метою її розвитку, захист прав і свобод, задоволення освітніх, наукових, культурних й інших запитів дослідників освіти – членів асоціації.

Як зазначила президент УАДО, професор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка **Світлана Шудло**, місія організації – це впровадження стандартів Європейської вищої освіти, підвищення дослідницької компетентності молодих науковців. У межах проекту Еразмус+, який має підтримку і частково фінансується Європейським Союзом, проведено і школу для молодих науковців.

24 січня у конференц-залі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було урочисто відкрито II Зи-



мову школу Української асоціації дослідників освіти, співорганізатором якої став Університет. Перший проректор університету **Андрій Гедзик**, вітаючи учасників, наголосив на важливості заходу у руслі завдань євроінтеграції.

«Тематика цьогорічної Зимової школи «Європейські індикатори якості освітніх досліджень». Розглядалася проблематика академічної доброчесності, проведення якісних наукових досліджень, презентація результатів

досліджень, проведених членами УАДО. В результаті проведення школи очікуємо розширення кола членів УАДО, зацікавлених у підвищенні якості національної вищої освіти, доведення вищої освіти в Україні до європейських стандартів», – розповіла президент УАДО на початку роботи Зимової школи.

Школа об'єднала 27 учасників, з усіх регіонів України, яких було відібрано на конкурсній основі. Молоді дослідники презентують

22 заклади вищої освіти та наукові інституції України.

Від імені президента НАПН України **Василя Кременя** Зимову школу привітав радник президії НАПН України **Сергій Курбатов**. Він зазначив, що захід має не лише загальноукраїнське, а й регіональне значення у європейському вимірі, оскільки організатором є Українська асоціація дослідників освіти, яка проявила себе як безперечний лідер вітчизняного освітнього середовища.

«Хотілося б наголосити, що саме громадські організації відіграють у Європейському просторі все важливішу роль. І те, що українські освітяни – лідери освітнього простору об'єдналися, і те, що це далеко не перший досвід проведення подібних заходів, свідчить, що українські освітяни опанували основні європейські підходи і практики. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини заявив про себе як ефективний заклад вищої освіти України, про що свідчать успіхи з набором студентів, і я прийшов з пропозицією про укладення договору про співпрацю з Інститутом вищої освіти НАПН України з метою апробації новітніх теоретико-методологічних розробок науковців. Сподіваємося на подальшу плідну наукову співпрацю», – зазначив учений.

Упродовж п'яти днів 11 досвідчених тренерів міжнародного рівня проводили майстер-класи, поширюючи найкращі методики, і семінари, що мали на меті донести до наукової молоді сутність сучасних процесів реформування освіти у світі, зорієнтувати на кращий досвід дослідницької діяльності в галузі освіти.

Оксана ЗАБОЛОТНА,
віце-президент УАДО,
професор Уманського ДПУ
імені Павла Тичини,
м. Умань

Формування безпечного освітнього середовища

23 січня відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Модель «Мирна школа» як методика формування безпечного середовища в закладі освіти». Організаторами заходу виступили Громадська служба миру України (Civil Peace Service Ukraine) за підтримки Німець-

кого товариства міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH), Міністерство освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти, ГО «Інститут миру і порозуміння», Програмний офіс Форуму громадянської служби миру

(forum ZFD) та Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України.

Учасників конференції привітали директор департаменту загальної середньої та дошкільної освіти **Юрій Кононенко**; директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України **Віталій Панок**; начальник відділу психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи Інституту модернізації змісту освіти **Ольга Флярковська**; голова правління ГО «Інститут миру і порозуміння» **Роман Коваль**; голова Національного центру відновних практик у молодіжних закладах Великої Британії **Белінда Хопкінс**.

На конференції обговорено питання безпечного середовища



для навчання та розвитку особистості, презентовано кращі європейські та вітчизняні практики застосування відновного підходу у шкільних колективах, обговорено можливості та шляхи адаптації і впровадження європейського досвіду в Україні.

Попереднє бачення реалізації проекту «Мирна школа» в Україні виклав експерт з відновного підходу та медіації Роман Коваль. Проект «Мирна школа», який було обговорено для по-

дальшого впровадження в Україні, сприятиме покращенню психосоціального благополуччя здобувачів освіти. Також було розглянуто орієнтири подальшого апробування кращих практик формування безпеки у школі в контексті освітньої реформи в Україні.

Наталія СОСНОВЕНКО,
науковий співробітник лабораторії
прикладної психології освіти
УНМЦ практичної психології
і соціальної роботи НАПН України



Міжнародний семінар за участі американського професора

22 січня у залі засідань президії НАПН України відбувся міжнародний семінар «Вступ до обчислювального мислення» за участю професора Університету Дукесне **Джозефа Куша** (США). Семінар був організований Національною академією педагогічних наук України та офісом Програми академічних обмінів імені Фулбрайта в Україні. Модератором семінару став радник Президії НАПН України **Сергій Курбатов**.

Професор Джозеф Куш – один із

провідних сучасних американських фахівців у галузі психологічного супроводу процесу викладання і навчання. У 2018-2019 навчальному році як переможець Програми академічних обмінів імені Фулбрайта працює та проводить наукові дослідження в Україні.

Джозеф Куш ознайомив учасників семінару з методами обчислювального мислення. Цей новий концепт активно розробляється в американській педагогіці та психології XXI ст., зокрема це спроба максимально врахувати мож-

ливості, які надають процесам викладання та навчання сучасні інформаційні та комунікаційні технології.

Американський професор доступно охарактеризував не лише сам підхід, а й методику його використання у сучасній освітній системі. Також долучив поняття, які належать до смислового поля «обчислювальне мислення», а саме: математичний, інженерний та науковий підходи. Дж. Куш розповів про алгоритми, їх роль та важливість використання в



обчислювальному мисленні. Завдяки інтерактивним методам, які виявилися доволі ефективними у роботі, американському професорові вдалося привернути інте-

рес аудиторії до основ опанування технології під час семінару.

За допомогою простих комп'ютерних ігор американський професор Джозеф Куш пояснив як використовувати алгоритми та програмування потрібних шляхів розв'язання задач.

Загалом семінар відбувся на високому рівні поваги з обох сторін. Науковці й викладачі, які приїхали з різних міст України, виявили неабиякий інтерес до педагогічної інновації, представлені американським професором, зацікавилися новим досвідом і забажали й надалі досліджувати й співпрацювати із Джозефом Кушем.

Маргарита ТКАЧЕНКО,
«ОіС»

Найкращий вік для творчої особистості

Тетяна ТИТАРЕНКО,
завідувач лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України

У Миколи Миколайовича Слюсаревського, визначного вченого, освітянина, громадського діяча, організатора науки, директора Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, славний ювілей – 70. У привітанні Голови Верховної Ради Андрія Парубія ювіляру йдеться: «Ваше життя є яскравим взірцем відданого служіння вітчизняній педагогічній та психологічній науці та освіті. Своєю невтомною працею на всіх державних постах, які випала честь Вам обіймати, Ви заслужили беззаперечний авторитет і повагу освітянської та наукової громадськості, бо в епіцентрі всіх Ваших дій і намірів було найцінніше – людина. Висловлюю Вам вдячність за багаторічну громадську, просвітницьку, наукову, освітянську діяльність в ім'я розвитку освіти, психологічної та педагогічної науки».

Для вченого – це вік акме, мудрості, переживання цінності й унікальності буття, розквіту творчої діяльності, досягнення найвищих показників продуктивності. Це той етап розвитку творчої особистості, коли мрії, підкріплені життєвим досвідом, збуваються, плани легко втілити в життя, а перспективами – надихнути однодумців.

КЕРІВНИК

Під керівництвом Миколи Миколайовича Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, що за його ініціативи було засновано у 1994 році, став знаною, авторитетною науковою установою в Україні. Активність учених Інституту було спрямовано на осмислення реалій і викликів сьогодення й аналіз трансформаційних процесів у суспільстві та освіті, на пошук психологічних закономірностей і тенденцій розвитку сучасного українського соціуму і політикуму. Крім наукової діяльності, підготовки кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру вчені установи надають психологічну допомогу вчителям, дітям та їхнім батькам, керівникам та персоналові державних і приватних підприємств та організацій, політичним партіям і громадським об'єднанням, консультують молодь з проблем сімейного життя, здійснюють профілактичну роботу з групами ризику.

Інститут соціальної та політичної психології має неабиякий авторитет у наукових і політичних колах ще й завдяки багаторічному проведенню масових опитувань, для чого створено власну загальноукраїнську опитувальну мережу, забезпечено матеріальну базу й оснащення. І в цій роботі головну роль відіграє Микола Миколайович, особисто створюючи чи контролюючи кожну анкету, ретельно готуючи кожний звіт, що стає ефективною ланкою зв'язку науковців з урядовими структурами, керівництвом політичних партій і громадських об'єднань.

Протягом багатьох років в Інституті діє спеціалізована вчена рада із захисту докторських та кандидатських дисертацій за спеціальностями: 19.00.01 – загальна психологія, історія психології; 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи; 19.00.11 – політична психологія. Абсолютно нова для України спеціальність «Політична психологія» була відкрита в нашому Інституті завдяки винятковій енергійності, ініціативності, завзятості і ґрунтовності нашого директора. Микола Миколайович Слюсаревський протягом майже 20 років є членом Президії НАПН України. Учений є головою редакційних рад журналів «Психологічні перспективи», «Наукові студії із соціальної та політичної психології», «Проблеми політичної психології», заступник голови редакційної ради журналу «Психологія і суспільство», а також входить до складу редколегій і редакційних рад інших наукових видань.

Співробітники Інституту щиро

вважають, що їм пощастило з керівником. Ніхто краще за Миколу Миколайовича не зробить ґрунтовну наукову доповідь, ніхто не напише більш глибоку за змістом і яскраву за формою статтю. Тільки він так професійно, доброзичливо і конструктивно оцінить роботу аспіранта чи докторанта, проаналізує доробок лабораторій, побачить перспективи наукового пошуку. Він радо ділиться з колегами своїми ідеями, надихає прикладом відданості науці, заражає перфекціонізмом. А ще саме завдяки такому талановитому керівникові як Микола Миколайович в Інституті панує демократичний, доброзичливий стиль спілкування, що сприяє принципним обговоренням, гострим науковим дискусіям, спільному пошуку істини.

колективна монографія «Соціально-психологічне мислення: генеза, основні форми та перспективи розвитку», що побачила світ у 2018 році. У цій книзі левова частка тексту, як за обсягом, так і, головне, за змістом, належить директору.

Як теоретик і методолог Микола Миколайович аналізує умови практичної релевантності соціогуманітарної науки на прикладі психології і пише яскраві тексти про «пастки актуальності» і «чорні діри впровадження».

Микола Миколайович зробив і робить усе, що від нього залежить, для розвитку політичної психології в Україні. М. М. Слюсаревський – автор реляційної теорії інформаційного простору; концепції етно- та психогенезу укра-

ГРОМАДЯНИН

Суб'єктність нашого ювіляра, безумовно, дуже розвинена. Усі події суспільного життя викликають активність Миколи Миколайовича. Лише один приклад. З війською нашою директором разом зі співробітниками Інституту стає волонтером, особисто включається у Всеукраїнську акцію «Потяг Єднання України «Труханівська Січ», організаторами якої є Всеукраїнське об'єднання «Коло Медіа», Рада з питань національної єдності при Президентові України, ІСПП НАПН України та ін. У 2016 році цей потяг мандрує звільненими територіями Донецької області (міста Дружківка, Бахмут, Лиман, Північне), і наш директор виступає перед місцевими громадами.



в Інституті, починаючи з 2000 року, здійснюється моніторинг громадської думки щодо проблем освіти та заходів з її реформування в межах програм спільної діяльності Національної академії педагогічних наук України з Міністерства освіти і науки України. Завдяки цьому масштабному лонгїтудному дослідженню є змога наочно побачити зміни освітнього рівня населення, ставлення до освітніх реформ й інновацій, динаміку балансу довіри/недовіри до системи освіти у порівнянні з показниками інших суспільних інститутів (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, політичних партій, церкви, збройних сил України тощо); проаналізувати здобутки і так звані «вузькі місця» освіти; визначити ключові чинники зміцнення довіри населення до цієї галузі. У статтях Миколи Миколайовича детально проаналізовано сучасний стан громадянських компетентностей учнів, зокрема старшокласників. Спираючись на емпіричні дані, М.М. Слюсаревський робить висновок, що назагал навчально-виховний процес в українській школі не відповідає наявним викликам суспільної самоорганізації і має бути перебудованим на самоорганізаційних засадах, зокрема, за допомогою технології спільного вчинку, яку так важко сприймають освітні установи.

МИТЕЦЬ

А ще він – член Національної спілки журналістів та Національної спілки письменників України, автор кількох поетичних збірок.

Його художній стиль сповнений патетики патріотизму, незрівнянної іронії щодо негативних проявів людської натури, пристрасного й водночас тонкого ліризму. І нам здаються доречними зараз його рядки:

*Сніг іде.
Пухнастіють гілляки.
Я стою,
дивлюсь без переляку:
сиво як довкола,
всюди сиво!..
Сніг...
Він зовсім не старий.
Красиво.*

НАУКОВИЙ ЛІДЕР

Психолого-педагогічна спільнота сприймає Миколу Миколайовича як справжнього наукового лідера. Наш ювіляр створив оригінальну концепцію соціальної психології як фундаментальної базової психологічної дисципліни, уточнив і поглибив її змістовий обсяг, розкрив нові потенційні можливості, намітив перспективи розвитку.

Микола Миколайович здійснив концептуалізацію поняття «соціально-психологічне мислення». Показав, що нині соціальна психологія має не лише видобувати соціально-психологічне знання власними, інколи, ще доволі недосконалими методами, а й цілеспрямовано виявляти його у продуктах інших форм соціально-психологічного мислення. Найсвіжіші результати наукового пошуку Миколи Миколайовича та співробітників лабораторії, яку він багато років очолював, є

їнського народу на сучасному етапі його історії; просторово-часові парадигми вивчення психологічних ефектів переконувальної комунікації; теорії соціальної напруженості й ін. Він є фундатором української наукової школи психології переконувальної комунікації (психології пропаганди).

Будучи свідомим громадянином, патріотом, демократом, Микола Миколайович все ж залишається у першу чергу об'єктивним науковцем, не дозволяючи собі надмірної «хвальковитості, з якою ми говоримо часом про Майдан як абсолютно унікальне, небачене у світовій історії явище, а також про «чудеса самоорганізації», які виявляють сьогодні українці на фронті і в тилу, – теж начебто безпрецедентні». «Насправді, – пише Микола Миколайович, – нам досі не вистачає суб'єктності – як індивідуальної, так і колективної і наші теперішні форми самоорганізації є лише її першими паростками, етапами, які давно пройшли сучасні розвинені нації».

Завдяки ініціативі Миколи Миколайовича ще у далекому 1995 році було засновано Асоціацію політичних психологів України з багатьма регіональними відділеннями. Асоціація має власний журнал, проводить численні конгреси, конференції, семінари. М. М. Слюсаревський протягом 22 років був незмінним президентом Асоціації, а з 2017 року став її Почесним президентом.

ФАХІВЕЦЬ

Велику увагу у своїх наукових пошуках та дослідницькій спрямованості Інституту М.М. Слюсаревський приділяє такій суспільно значущій проблемі як освіта, що є об'єктом громадської думки. Громадську думку як концентрований вияв почуттів, настроїв, поглядів людей Микола Миколайович порівнює з чутливим барометром, що відображає перебіг подій в усіх сферах суспільного життя, внутрішній і зовнішній політиці держави. За ініціативи і під безпосереднім керівництвом М.М. Слюсаревського

70-річчя Миколи Слюсаревського – час розквіту його творчого потенціалу, час нових наукових обривів, нових висот. Колектив Інституту соціальної та політичної психології НАПН України з любов'ю вітає свого директора і бажає йому тривалої і плідної наукової долі. Щастя Вам, Миколо Миколайовичу!

На фото: Євген Красняков, Микола Слюсаревський, Василь Кремень

«Автор Року – 2018» газети «Освіта і суспільство»



Віта БАЙДИК,
завідувач обласного
НМЦ психологічної
служби системи освіти,
кандидат психологічних
наук, м. Северодонецьк,
Донецька обл.

«Конференція з проблем практичної психології у Северодонецьку», 2018'8



Іван БЕХ,
директор Інституту
проблем виховання
НАПН України,
доктор психологічних
наук, професор,
академік НАПН України

«Якість освіти у розвивальному вимірі або Чому нині позашкільна освіта є актуальною як ніколи раніше», 2018'2, «Етичні настанови Нової української школи як педагогічний пріоритет», 2018'6



Ярослав БИКОВСЬКИЙ,
аспірант НПУ
імені М.П. Драгоманова

«Усім миром – за розвиток позашкільля», 2018'3, «Позашкільна освіта починається в дитинстві і ніколи не закінчується», 2018'7



Світлана БІЛЯЄВА,
професор Уманського
державного
педагогічного
університету
імені Павла Тичини,
м. Умань, Черкаська обл.

«Фортеця Тягин – пам'ятка національного та міжнародного значення», 2018'6



Тамара БОБРОВСЬКА,
журналіст,
м. Ізмаїл, Одеська обл.

«Дунай – ріка дружби» – арт-проект для дітей, 2018'3, «З діловим візитом – до міської влади», 2018'9



**Олена
ВОВЧИК-БЛАКИТНА**,
провідний науковий
співробітник
Інституту психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України,
кандидат психологічних
наук

«Середовище тимчасового перебування дитини», 2018'1



Наталія ДІЧЕК,
завідувач відділу історії
та філософії освіти
Інституту педагогіки
НАПН України, доктор
педагогічних наук,
професор

«Духовні цінності спадщини Василя Сухомлинського», 2018'9



Тамара ЖУК,
провідний науковий
співробітник
Українського науково-
методичного центру
практичної психології
і соціальної роботи
НАПН України,
кандидат психологічних
наук

«Як і де навчати дитину з порушенням інтелектуального розвитку», 2018'8



Тамара ІЛЛЯШЕНКО,
провідний науковий
співробітник
Українського науково-
методичного центру
практичної психології
і соціальної роботи
НАПН України,
кандидат психологічних
наук

«Дитина наодинці з труднощами у навчанні», 2018'4-5, «У сім'ї дитина з ураженням опорно-рухового апарату», 2018'9



Олег КОКУН,
заступник директора
з науково-інноваційної
роботи Інституту
психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України,
доктор психологічних
наук, професор, член-
кореспондент НАПН
України

«Сучасне покоління: професійний вибір», 2018'2



Василь КРЕМЕНЬ,
президент НАПН
України, доктор
філософських наук,
професор,
академік НАН України
і НАПН України

«Освіта дорослих у вимірі філософії людиноцентризму», 2018'7



Сергій КУРБАТОВ,
головний науковий
співробітник
Інституту вищої
освіти НАПН України,
доктор філософських
наук

«Міжнародні університетські рейтинги у 2018 році», 2018'9



Ніна ЛИХОГОД,
завідувач лабораторії
педагогічних інновацій
НМЦ «Агроосвіта»,
с/тп Немішаєве,
Бородянський р-н,
Київська обл.

«Новий професійний «Оскар», 2018'1



Лариса ЛУК'ЯНОВА,
директор Інституту
педагогічної освіти і
освіти дорослих
імені Івана Зязюна
НАПН України

«Нова освіта дорослих в Україні: невідкладність поступу», 2018'7



Людмила МАРЕЦЬКА,
доцент кафедри теорії
і методики викладання
навчальних дисциплін
КВНЗ «Херсонська
академія неперервної
освіти», кандидат
педагогічних наук,
м. Херсон

«V Всеукраїнський фестиваль педагогічних ідей «Василеві передзвони», 2018'1

«Автор Року – 2018» газети «Освіта і суспільство»



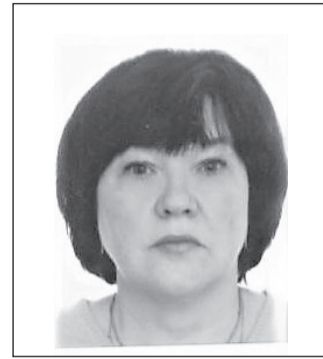
Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних
наук, старший науковий
співробітник

«Федір Арват: «Неосвічений народ ніколи не буде вільним», 2018'1



Ольга ПИНЧУК,
заступник
директора з науково-
експериментальної
роботи Інституту
інформаційних
технологій і засобів
навчання НАПН України,
кандидат педагогічних
наук, старший науковий
співробітник

«Робоча зустріч східних партнерів ініціатив ЄС з гармонізації цифрових ринків», 2018'3



Валентина ПОТІЄНКО,
учитель інформатики
УФМЛ КНУ
імені Тараса Шевченка,
кандидат педагогічних
наук

«Соціалізація обдарованих: літня школа для учнів УФМЛ», 2018'4-5



Володимир ПОТУЛЬНИЦЬКИЙ,
провідний науковий
співробітник
Інституту української
археології та
джерелознавства
НАН України, доктор
історичних наук,
професор

«Павло Скоропадський як політик, військовий стратег і дипломат у контексті взаємовідносин з монархічними державами», 2018'1



Петро САУХ,
академік-секретар
відділення вищої освіти
НАПН України,
доктор філософських
наук, професор,
член-кореспондент
НАПН України

«Філософія у пошуках панацеї. Роздуми небайдужого», 2018'3



Наталія СІРА,
начальник відділу
культури і туризму
Кролевецької РДА,
м. Кролевець,
Сумська обл.

«І на тім рушникові...», 2018'6



Наталія СКОРОМОРОХА,
заступник директора
з навчально-виховної
роботи ДПТНЗ
«Шосткинське вище
професійне училище»,
м. Шостка,
Сумська обл.

«Вареники-Шостка-Фест»: збереження національних традицій», 2018'9



Ніна СЛЮСАРЕНКО,
професор
Херсонського державного
університету, доктор
педагогічних наук,
професор,
м. Херсон

«Павлиш надихає», 2018'7



Ольга СУХОМЛИНСЬКА,
головний науковий
співробітник Державної
науково-педагогічної
бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член
НАПН України

«Філософія дитинства Януша Корчака: як ми розуміємо її зараз», 2018'4-5



Світлана ТЕРСТУЯХ,
директор Мангуської
ЗОШ I-III ступенів № 2,
смт Мангуш,
Донецька обл.

«Приазов'я починає – і виграє», 2018'3, «Єдина родина» на Хортиці», 2018'7



Василь ТКАЧЕНКО,
головний науковий
співробітник
Інституту всесвітньої
історії НАН України,
доктор історичних
наук, професор, член-
кореспондент
НАПН України,
академік Академії
політичних наук

«Національна ідея: історіософія проблеми», 2018'2, «Гуманітарна складова суспільної безпеки України», 2018'7



Людмила ФИЛИПОВИЧ
завідувач відділу
філософії та історії
релігії Інституту
філософії
імені Г.С. Сковороди
НАН України, доктор
філософських наук,
професор

«На шляху до автокефалії УППЦ», 2018'7



Олена ХОРИНА
психолог, член
Української асоціації
транзакційного аналізу,
м. Київ

«Захистити дитину від агресії батьків», 2018'3



Наталія ЦВІКОВА,
заступник директора
з навчально-виховної
роботи комунального
закладу «Міський центр
дитячої творчості»,
м. Білгород-
Дністровський,
Одеська обл.

«У сім'ї єдиній: VIII Всеукраїнський болгарський собор у Білгороді-Дністровському», 2018'6



Валентина ШАХРАЙ,
завідувач лабораторії
виховання в сім'ї та
закладах інтернатного
типу Інституту
проблем виховання
НАПН України, доктор
педагогічних наук

«Василь Сухомлинський: «Сімейне щастя не може бути і ніколи не буває суцільним святом», 2018'3



Василь ТКАЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
академік Академії політичних наук

Вихід з кризи: чи піймає «покоління Z» вітер у паруси України?

Як відомо, в Китаї слово «криза» складається із двох ієрогліфів: «небезпека» і «можливість». І в цьому є глибокий сенс, оскільки поняття «криза» традиційно означало – «рішення», «поворотний пункт», «крутий перелом» тощо. Мусимо визнати, що в основі суспільного розвитку лежить удосконалення продуктивних сил і виробничих відносин. Проривні технології відкривають можливості для розширення виробництва і формують нові сектори економіки, що утворюють новий технологічний уклад.

Динаміка розвитку суспільства визначається ступенем напруження між набутих історичним досвідом і горизонтом устремлень. Чим менший досвід, тим більш ілюзорними є плани на майбутнє. І навпаки – тверезий аналіз минулого є запорукою адекватного бачення майбутніх перспектив.

Тож криза формує пошук на виклик часу. Так, вихід із Великої депресії 1929-1933 рр. пов'язаний із появою (за Миколою Кондратьєвим) четвертого технологічного укладу: велике машинобудування, цивільна й військова авіація, високотехнологічне будівництво, промислова енергетика. Криза 1971-1975 рр. сприяла розвитку п'ятого технологічного укладу: мікроелектроніка, комп'ютерна техніка, Інтернет, мобільний зв'язок. Криза цього укладу після двадцятирічного піднесення економіки 1980-2000 рр. спричинена вичерпанням потенціалу економічного розвитку й перетіканням капіталу в спекулятивні сфери.

ЯКОСЬ ВОНО ТА БУДЕ?

У процесі нинішньої структурної перебудови економіки та виробничих відносин на хвилі спадання К-циклу (середньострокова перспектива до 2020 р.) уже народжується новий шостий технологічний уклад, основою якого буде не вуглеводнева енергетика, а біоінженерія, генна інженерія, науки про людину, космічна хімія. У довгостроковій перспективі (2020-2050) високоосвічений людський капітал стане основною базовою перевагою та головною характеристикою суспільного поступу.

Поділяючи думку про значимість чинника К-циклів, хочу застерегти від спокуси жорсткого економічного детермінізму. Пора вже нам подолати інерцію української ментальності: мовляв, «поживемо – побачимо», в усьому разі – «віз дорогу покаже». Абсолютна впевненість у неминучому торжестві світлого майбутнього не повинна позбавляти нас реальності. Прогнози наперед визначеного майбутнього спасіння можуть відвернути нашу увагу від необхідності максимально докласти сил для вирішення нагальних проблем. Тільки відповідальність за день сьогоднішній є реальною підставою нашої відповідальності за майбутнє. Тут варто згадати засади християнської моралі: «Світ лежить у злі, ми маємо знати про це, пам'ятати це, долати наскільки можливо»; «Справжня віра не може бути без справ: хто істинно вірує, той неодмінно творить діла»; «Паче посту й молитви – є труд».

Об'єктивні закономірності не реалізуються самі по собі. У ХХІ ст. чільне місце належить людському чиннику. Українці, можливо, краще за інших усвідомили гострий дефіцит у країні як державницької відповідальної еліти, так і належно вишколеного громадянського суспільства. Отже, виводити Україну на широку дорогу доведеться новому поколінню українців, які покладуть в основу суспільного розвитку сплановане стратегічне застосування знань, розвиток науки і технологій. Демократичні й ринкові перетворення потребують формування самостійної особистості, ініціативної й упевненої у своїх силах і здібностях. Як стверджував німецький філософ І. Кант, людина повинна мати мужність і здатність керуватися власним розумом. Це забезпечить її від спроб маніпулювання нею, що раз по раз трапляється в суспільствах як «переддемократії», так і «молододі де-

мократії». Більше того, освічена людина, чий розум ґрунтується на знаннях, у будь-якій ситуації зможе прийняти самостійне рішення.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОКОЛІНЬ

Не кидатиму камінці в город жодному з нині суцільних поколінь, які доклали сил у розбудові української незалежної держави останніх трьох десятиліть. Вони робили це так, як уміли, як склалися обставини. Інша справа, що одні не могли переступити через набутий десятиліттями свій радянський чи пострадянський ресурс. Інші ж – навпаки, не мали часу і можливостей нагромадити новий, то й змушені поки що виходити із того, що є в наявності. Як то мовиться, джентльменами стають лише в трьом поколінні. Отже, на який ресурс маємо покласти надію?

Соціологи поділяють увесь нинішній віковий склад населення України на три категорії. Перша – народжене в СРСР у 1963-1982 роках «покоління Х» з набутих ним радянським досвідом. Все ще утримуючи певні позиції в державному та адміністративному апараті, вони тяжіють швидше до того, аби утриматися на плаву і звести процес насамперед до фінансування своїх посад. Друге – «покоління Y» – (народжені у 80-х та початку 90-х) оперують тим матеріальним та інтелектуальним потенціалом, який було накопичено ними в період «дикого капіталізму». Вони відстоюють незалежність України від російської агресії не в останню чергу як територію отримання ренти на монопольну експлуатацію приватизованих ними ресурсів. Попри всі негаразди із засиллям корупції та млявих темпів модернізації країни, їхня прогресивна роль все-таки проявляється у відстоюванні суверенітету країни.

За ними слідує народжене між ранніми 90-ми й серединою двотисячних «покоління Z». Ровесники незалежної України, вони вже були свідками чи й учасниками двох революцій (Помаранчевої та Революції гідності). У своєму віковому діапазоні станом на 1 січня 2017 р. вони склали майже 8 млн. осіб – п'яту частину населення країни. Отже, цей контингент молоді буде серед тих, хто вирішуватиме ключові завдання в державі у 2030 році.

Поки що їхня система цінностей лише формується. Так, результати соціологічного опитування, проведеного Центром «Нова Європа» при підтримці Фонду ім. Фрідріха Еберта, показують, що у цього по-

коління «рівень довіри до інститутів державної влади є критично низьким». Молоді люди нарікають на низький рівень представленості своїх інтересів у політиці. Разом з тим, вони «не готові ні займатися політичною діяльністю, ані просто інтересуватися політичними подіями».

Доводиться констатувати – українське «покоління Z» менш активне політично, ніж їхні ровесники із країн Центральної і Східної Європи. Так, в Україні участь у загальнонаціональних виборах 2014 р. взяли 45% молоді, тоді як у Польщі цей показник складав близько 60%, в Угорщині – трохи більше 50%, у Чехії – понад 70%, у Словаччині – трохи менше 80%. Отже, існує небезпека «зачарованого кола» політичної неучасті молоді, коли їхні інтереси й надалі не будуть належним чином враховуватися політиками.

ЯКОЇ НАЦІ ДІТИ?

Тішить те, що «покоління Z» індиферентно ставиться до розпаду Радянського Союзу, або ж оцінює цю подію позитивно. До того ж відбулися значні зрушення у сприйнятті молоддю своєї національної ідентичності. Так, 95% опитаних вважають себе українцями, а 2% – росіянами. Навіть на Сході ця тенденція зберігається: 88% вважають себе українцями, і лише 8% – росіянами. На Півдні це співвідношення складає 94% до 4% відповідно. Що стосується мовного питання, то в цілому по Україні половина молодих людей говорить дома українською (50%), третина – російською (30%), а близько однієї п'ятої (18%) вдаються до обох мов. Поза сімейним колом цей баланс дещо зміщується на користь білінгвізму.

На усвідомлення ідентичності впливає й процес глобалізації. В цілому по країні 61% молодих людей гордяться чи скоріше гордяться тим, що є громадянами України, 54% у повній мірі або ж скоріше вбачають у собі громадян світу, а 32% повністю відчують себе європейцями. Оцих, так би мовити, «громадян світу» та «європейців» найбільше серед молоді Києва та Заходу України, найменше – на Сході та Півдні. Отже, національне та мовне питання, яке активно роздмухується недругами України, для молодого покоління уже не становить якоїсь проблеми. Лише 5% опитаних заявили, що колись піддавалися дискримінації з мовного питання. Допускаю, що це може стосуватися молоді певних

регіонів Закарпаття з недостатнім рівнем вивчення української мови. Без належного знання української мови їм важко адаптуватися до вимог часу.

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ

Насамперед це боротьба із злочинністю й корупцією: 70% опитаних вважають, що вирішення цього питання має складати головне завдання уряду. Наступними є економічні питання: економічне зростання й розвиток (68%), зниження рівня безробіття (66%) і так само забезпечення прав і свобод людини, соціальне забезпечення і соціальний розвиток для всіх (по 61%).

Українській молоді важко визначитися, які політичні погляди є для них ближчими: ліві чи праві. Не в останню чергу, на мою думку, це визначається тим, що телебачення, як і раніше, домінує (порівняно з Інтернетом) в якості ключового джерела інформації для молоді (60% проти 50%). Хоча є й зрушення: ще у 2010 р. телебачення було основним джерелом інформації для 90% молодих українців. Виходить так, що справа у нас самих, у низькому рівні нашої політичної культури, у примітивізмі телевізійних «ток-шоу». То ж чому дивуватися, коли половина молоді вважає демократію хорошою формою правління, а друга половина підтримує ідею про необхідність «сильної руки» для управління Україною. І тут нічого кивати на «ворожі голоси»: зараз молоді люди віддають перевагу українським телепрограмам (49%), а не російським (2%) чи західним (1%).

Важливо і те, що йдеться не про демократію в ідеалі, а про ту реальну, яку молоді люди оцінюють в Україні хіба що «на трійку» при п'ятибальній шкалі. А раз так, то така демократія й не потрапила у пріоритети найважливіших суспільних цінностей української молоді. Натомість до них увійшли економічний добробут громадян (28%), працевлаштування (21%) й безпека (16%).

ДІЛОВА ХВАТКА

«Покоління Z» не чекає на час остаточного створення в Україні оптимальних європейських умов. Життя триває, і те, що для одних знаменує кризу, для інших є лише стартовими умовами реалізації своїх можливостей. Київські офіси новостворених фірм (стартапів) вражають своєю чистотою й за-

тишком. «Покоління Z» реєструє свої підприємства у Польщі чи Сінгапурі, а далі працює в Україні й тим самим обходить різноманітні бюрократичні рогатки. Упевненість у собі – їхній головний креативний потенціал. Вони вбачають Україну як баланс праці й особистого життя. «Дві України» Сходу й Заходу перестали для них існувати. Показово, що більше 72% української молоді «покоління Z» не націлені емігрувати із своєї країни: вони упевнені, що життя в Україні поліпшиться уже в найближчі десять років.

Як зазначає зовсім не симпатик України, однак знайний аналітик Гліб Павловський, «минулу славу політехнологів перехопили хлопці, які вміють пов'язати менеджмент, учених і українських плутократів. Творці регіональних інвестиційних екосистем. Тисячі українських стартапів, а деякі із них оцінюються в десятки й сотні мільйонів доларів, виростають... «із нічого». Виникає більш інтересна Україна». Для молоді неповнота нинішньої національної держави в Україні стала мотивом тяжіння до Європи: «Покоління українців, яке сьогодні вступає у доросле життя, до 2030 р. буде уже в силі й славі».

Однак поки що усе це здебільшого у мрії, сподіваннях і прогнозах. А тим часом у всьому світі наростає хвиля націоналізму, подекуди навіть радикального. Поки що науковий дискурс не може дати остаточних рецептів вирішення проблем, котрі зачіпають основні питання цивілізації, – як подолати прірву між бідністю й багатством, суперечності між етнічними утвореннями, напруженість у сфері міжконфесійних відносин у сучасному світі.

Що не викликає сумніву – на наших очах втрачає легітимність традиційне уявлення про романтичну національно-державну іділію. «Садок вишневий коло хати» залишається в нашій душі, а в практичній діяльності на перше місце висувуються офіси стартапів. Якщо успадкована нами традиційна модель національної держави має шанс вижити в умовах світового ринку й транснаціональних «дійових осіб», то маємо сприйняти «покоління Z» таким, яким воно є. У них ще є час набути нових політичних якостей і сформувати належне громадянське суспільство. І понад усе, як говорив діяч часів визвольних змагань 1917-1920 рр. Євген Чикаленко – побажаємо їм «любити Україну не лише до глибини душі, а й до глибини кишені».



Тамара ІЛІШЕНКО,
провідний науковий співробітник
Українського науково-методичного
центру практичної психології
і соціальної роботи
НАПН України,
кандидат психологічних наук

ОРГАНІЗОВУВАТИ ЗУСТРІЧІ І СПІЛКУВАННЯ

Прийняття реальності, здатність адаптуватися до неї приходять до кожної сім'ї у різний час і за різних обставин. Звичайно, краще, коли конструктивне ставлення до свого життя і перспектив життя дитини приходять якомога раніше. До яких наслідків приводить затримка у кризовому стані, ми бачили з прикладів, наведених у попередній статті. Очевидно, не останню роль тут відіграють риси особистості батьків, через що одні можуть знайти сенс життя у різних складних життєвих обставинах, а інші – зазнають різних викривлень в оцінці себе і своїх стосунків і втрачають шанси на конструктивну взаємодію з оточуючим світом.

Поштовхом до психологічного одужання сім'ї часто стає зустріч з людьми, які своїм прикладом допомагають батькам реально подивитися на обставини, що склалися, розширити бачення того позитивного, на що можна спрямувати активність, щоб допомагати дитині повноцінно жити і самим не ставитися до життя як мучеництва. Спеціальними дослідженнями встановлено, що для людей у складних життєвих обставинах найефективнішим способом зберегти душевну рівновагу і підтримувати власне психічне здоров'я є спілкування з тими, хто має подібну життєву ситуацію. Саме тому такою благодіющею є участь батьків у громадських батьківських об'єднаннях, де вони потрапляють у середовище людей з подібними проблемами. Тут дорослі, не боячись нерозуміння, образливої поради «взяти себе в руки», можуть виговоритися і отримати безліч корисних порад та побачити приклади, гідні наслідування. Звичайно, корисною є і консультація психолога, участь у різних формах групових занять під його керівництвом.

Показниками психологічного одужання сім'ї є здатність бачити не лише втрати, а й здобутки. Утворюється нове коло спілкування чи вибірково відновлюються старі зв'язки, випробувані бідною. Батьки стають здатними обговорювати свої проблеми, пережити і готові поділитися досвідом, прийти на допомогу, отже, не вважати себе найнещаснішими. З'являється інтерес до подій і новин життя, відкриваються можливості самореалізації. Часто вони пов'язані з роботою у батьківських громадських об'єднаннях, де стає в пригоді здобутий досвід. Приходить реальна оцінка обмежень і перспектив розвитку дитини, шансів її адаптації у соціальному оточенні і, що надзвичайно важливо, готовність працювати над її реабілітацією.

У сім'ї дитина з інвалідністю: відкритість і доброзичливість – кращі поради

Під тягарем тяжких переживань, пов'язаних з хворобою й інвалідністю дитини, зазнають деформації стосунки в сім'ї і спілкування з оточуючим світом. Поглинуті своїми проблемами, батьки почувають певну відстороненість від усіх інших людей, боячись нерозуміння. Усі їхні помисли спрямовано на те, щоб домогтися зцілення дитини і повернутися до втраченого через її хворобу способу життя. Інакше кажучи, батьки не приймають свого життя з хворою дитиною. Це породжує нестабільність, неможливість жити сьогоднішнім днем і бачити у ньому не тільки негативне, але й позитивне. Найбільша біда таких сімей у тому, що вони не можуть реально оцінити обмеження і можливості розвитку дитини, її адаптації у соціальному середовищі. У зв'язку з цим не вдається домогтися взаєморозуміння і злагодженої взаємодії батьків з педагогами, психологами, лікарями.

ДОВІРЯТИ

Дуже важливим показником психологічного здоров'я сім'ї, особливо матері, є здатність перепочити, довірити хвору дитину на якийсь час комусь із близьких. Насамперед, ця здатність забезпечує від психологічного виснаження, депресії, а це все – на користь дитині, бо врівноважені, оптимістичні батьки виховують у неї конструктивне ставлення до життя. Зрештою, здатність батьків задовольнити свої особисті інтереси є доброю профілактикою гіперопіки. А вона стає чимдалі нестерпнішою для хворої дитини у міру її дорослішання, адже гіперопіка – це і батьківський деспотизм, обмеження свободи, система всляких заборон, щоб «бува чого не сталося», одним словом – постійне тримання дитини у полі зору.

Наслідки гіперопіки, які проявляються у підлітковому і юнацькому віці дітей, можуть стати новим випробуванням для сім'ї, життя якої поступово почало налагоджуватися. Зазнають кризи стосунки між батьками і дітьми. Якими б не були фізичні обмеження і потреба у допомозі близьких, у підлітковому віці настає пора автономізації особистості. Як і всі підлітки, діти з інвалідністю хочуть бути незалежними у своїх поглядах і вчинках. А тимчасом вони постійно потребують фізичної допомоги навіть вдома, а ще більше – поза домом, де їх супроводжують батьки. І тут виникає конфліктна ситуація. З одного боку, міцний батьківський стереотип на кожному кро-



ці опікувати дитину не дозволяє зробити виняток, наприклад, погодитися відпустити з дому у власних справах уже майже дорослу дитину, поклавшись на допомогу волонтерів, працівників соціальної служби. З другого – діти хочуть вчинити по-своєму, обійтися без батьків, побути з друзями. На цьому ґрунті між батьками та дітьми часто точаться тривалі конфлікти з глибоким переживанням взаємних образ. Справді, на перший погляд, матері важко буває зрозуміти всю «черствість» і «невдячність» сина, якому віддано все життя і який, залежачи від неї до дрібниць, раптом заявляє, що хотів би відпочити від її «тиранії», пожити самому. Така проблема різною мірою торкається більшості сімей, у яких дорослішають діти з інвалідністю, особливо з фізичними обмеженнями.

ВІДПУСКАТИ

Надзвичайно драматично і для батьків, і для дітей, які вже подорослішали, постає пора юнацької закоханості. Це питання не з простих навіть для тих сімей, де ростуть здорові діти. Незрівнянно складнішим воно буває для юнаків з інвалідністю і їхніх батьків. Сім'я часто виявляється не готовою підтримати сина чи дочку, у яких переживання закоханості загострює комплекс меншовартості, негативне бачення життєвих перспектив через страх не отримати взаємності. Батьки, знов-таки через звичку опікувати свою скривджену долею дитину та убезпечувати її від усяких травм, намагаються уберегти її і від кохання, яке, на їхній погляд, принесе тільки страждання. А тимчасом немає нічого гіршого від переконаності батьків у тому, що хворій людині краще обійтися без любові, одруження чи сексуального досвіду. Така батьківська позиція може привести тільки до втрати взаєморозуміння зі своїми дітьми, які все-таки чинитимуть по-своєму і, можливо, без підтримки близьких зроблять більше помилок і на самоті переживуть більше страждань.

Утім, закоханість молодих людей з інвалідністю – це далеко не тільки страждання. Досвід показує, що люди з обмеженими фізичними можливостями одружуються значно частіше, ніж може здатися на перший погляд. І навіть, кохання без взаємності, яке завжди драматичне, може стати благом, поштовхом для саморозвитку особистості. Щодо цього хотілося б хоч коротко розповісти історію одного гідного життя.

ПІДТРИМУВАТИ ГІДНІСТЬ

Був такий юнак Євген Монукало, якого тяжка хвороба позбавила можливості не тільки ходити, а навіть рухатися. Залишилися тільки кволі руки, здатні взяти телефон, керувати комп'ютером. А проте хлопець вів титанічну громадську роботу: був президентом благодійного фонду «Асоціація інвалідів-комп'ютерників», головою Спільноти молодіжних громадських організацій інвалідів Києва, працював програмістом. Він був лідером усіх зібрань завдяки беззастерешній готовності мами посадити сина у візок і вчасно прибути туди, де його ждуть.

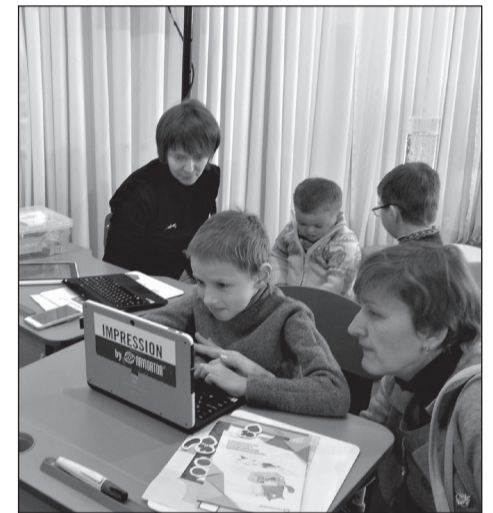
Чи не найважливішою турботою, яка ніколи не покидала Женю, було об'єднання людей з фізичними обмеженнями, створення для них можливості знайти одне одного, спілкуватися, ділитися досвідом розв'язання усіх тих проблем, з якими так важко залишатися наодинці. Він знав, що обмін позитивним досвідом вселяє надію у зневірених, збуджує активність в пошуку власних можливостей. Так народилася ідея обговорювати в Інтернет-форумі найбільш актуальні питання молоді з інвалідністю, які Женя знав з власного досвіду.

Про невтомну внутрішню роботу, духовне зростання розповідає щоденник Жені. Юнак умів самовіддано закохуватися, і стан закоханості давав йому сили жити. «Я не буду почувати себе нещасним, – писав він, – якщо любов виявиться незвзаємною. Це не так страшно, як не любити самому. Любов'ю душі до другої душі я навчуся любити цей

світ і своє життя. Я відчую Любов і в світлі сонця, і в пахошах дощу, у смаку малини, в звуках музики, і ніякі події в житті не зможуть затьмарити цього щастя».

Він і помер з телефоном у руці, організовуючи привітання з днем народження одній дівчинці з церебральним паралічем.

Звичайно, така дитина могла вирости у доброзичливий, щедрий до людей сім'ї. «Ми завжди жили відкрито, – каже мама. – Женя багато часу проводив у дворі серед дітей. У шкільні роки у нас був повен дім людей: вчителі і діти – всі до Жені. А выпускний вечір був один у школі, а другий – ще у нас вдома».



ЛЮБИТИ ЖИТТЯ

Великою подією була зустріч з іншими дітьми з інвалідністю, коли родина стала членом громадського об'єднання «Церебрал». «Я так зрадив, що я не один, коли побачив таких самих, як сам», – записував Женя у щоденнику. Взагалі, знайомство з родинами, які, виховуючи дітей з тяжкою інвалідністю, зуміли досягнути рівноваги і позитивного ставлення до життя, переконує, що основою всього є довіра до світу і доброзичливість. «На життєвому шляху сім'ї, у якій росте дитина з інвалідністю, завжди зустрічаються люди, які вмюють любити і співчувати. Мій син допоміг мені познайомитися з багатьма прекрасними людьми, які підтримавши мене в якийсь час, залишилися друзями на довгі роки. Ставлення до хворих дітей, як лакмусовий папірець виявляє людську сутність. Зараз я можу сказати з певністю, що добрих людей більше, ніж злих і байдужих», – пише одна мама юнака з тяжкою формою церебрального паралічу. Інша, згадуючи роки навчання сина, не обминає нагоди тепло згадати вчителів: «Коли настав час навчання, я пішла до директора школи і попросила дати вчителя спокійного і терплячого. Потім розповіла призначеній учительці про Олексійка, ніби заочно познайомила з ним. Я не хотіла, щоб вона, молода, без досвіду роботи з такими дітьми, злякалась і своєю поведінкою відбила у хлопця бажання вчитись. Але яка то була чудова і терпляча людина! Вона вміла так переконувати, що я одразу відчула: буде все гаразд. Ми часто тепер згадуємо нашу вчительку, я глибоко вдячна їй за все. Та й усім іншим учителям, які були потім, за терпіння, доброту, розуміння».

Читаючи слова вдячності, розумієш, що саме на відкритість і доброзичливість люди навколо відзивалися добром.



Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий
співробітник

**125 років від дня народження
Миколи Єржківського (1894–
1967), українського математика,
педагога, публіциста**



Єржківський Микола Миколайович народився 1 січня 1894 у родині священика на Полтавщині. Середню освіту здобув у Прилуках, а вищу – на фізико-математичному факультеті Київського університету (1917).

Педагогічну діяльність розпочав у 1917 у середніх школах Полтавщини. Викладав математику у Барішевській, Березанській гімназіях, далі у Березанській семірачній трудовій школі (1920) та на Березанських 3-річних Вищих педагогічних курсах (був завідувачем курсів у 1920–1923). У 1926–1927 працював у київських профшколах №2 та №4. З 1929 – завідувач педагогічною частиною та викладач математики у 2-й кооперативній профшколі Києва.

У 1931–1934 у Київському інституті профкооперації працював разом з Михайлом Кравчуком. Збереглася «Характеристика роботи М.М. Єржківського», власноруч написана та підписана М. Кравчуком, де зазначено: «Його викладання відзначалося ясністю, систематичністю, високими вимогами, об'єктивністю оцінки знань. Він вів значну роботу в кафедрі математики по виробленню програм, робітних планів, виступав з методичними доповідями, рецензіями підручників і т. ін.»

Під час Другої світової війни емігрував. У таборах для переміщених осіб у Німеччині й уже в США займався журналістсько-публіцистичною діяльністю під псевдонімом Микола Очерет. Друкувався у річниках альманаху «Відродження», (Аргентина) щоденнику «Свобода», тижневиках «Новий Шлях» (Вінніпег, США), «Народня Воля» (Скрентон, США), «Хлібороб» (Бразилія), «Українські вісті» (Ульм, Німеччина), «Наш Клич» (Аргентина), «Прометей» (Нью-Йорк, США) та ін.

Уже перебуваючи в еміграції, М. Єржківський написав невеличкий допис-згадає про Миколу Зерова «Чи хто згадає?», де, зокрема, висвітлює власні погляди на роль і значення вчителя: «Адже ми вчителі, і, коли нас не згадають наші учні, то винні в цьому

Постаті. Січень 2019

будемо ми самі. Хто в цьому пункті вагається, той поганий учитель...».

Помер Микола Єржківський 11 квітня 1967 у м. Сиракузи, штат Нью-Йорк, США.

**130 років від дня народження
Михайла Рудницького (1889–
1975), українського письменника,
педагога, перекладача, літературознавця, журналіста**



Народився Михайло Іванович Рудницький 7 січня 1889 на Тернопільщині (м. Підгайці Березанського району), навчався в Березанській і Львівській гімназіях, де виявив здібність до вивчення мов. У 1912 закінчив Львівський університет. Був знайомий із Іваном Франком, про творчість якого у 1914 захистив дисертацію, отримавши ступінь доктора філологічних наук. Був свідком окупації Львова російськими військами у 1914, запровадження росіянами нових порядків, закриття всіх видавництв.

У 1915–1919 разом з російськими військами, що відступали, потрапив у Київ, де його застала революція. Як перекладач брав участь у складі української делегації, що у лютому 1918 готувала підписання Берестейського мирного договору між УНР і державами Четверного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною). Описав деякий час викладав німецьку і французьку мови у 2-й Київській гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства.

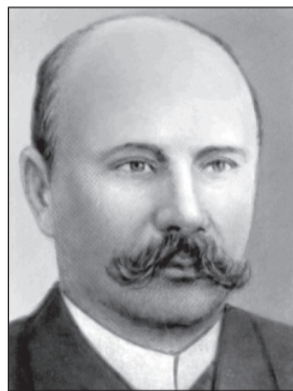
Перед черговим захопленням Києва більшовиками М. Рудницький вирішив виїхати за кордон. Побував у Берліні, Парижі й Лондоні, де мав можливість докладно ознайомитися із зарубіжною літературою, яку читав тільки в оригіналі. У Сорбонні студіював французьку філологію і закінчує цей відділ нарівні з французькими студентами. У Лондоні, заглибившись у творчість Шекспіра, глибоко вивчає специфіку його драматичних творів, окремі з них перекладає українською. Як франкознавцю йому було відомо, що свого часу Іван Франко, аби представити європейському читачеві твори Шевченка, особисто перекладав його вірші німецькою. Цю традицію вирішив продовжити і М. Рудницький. Розуміючи, як важливо ознайомити світ з модерною українською літературою, перекладає французькою новели Михайла Яцківа, Василя Стефаника, Михайла Коцюбинського. Маючи вроджене чуття специфіки мов, якими вільно володів (а володів М. Рудницький десятима мовами), він в одному дослідженні аналізує художній рівень перекладів Шевченка зразу на три мови – англійську, французьку, італійську.

Після Другої світової війни деякий час працював у львівській газеті «Вільна Україна», професором зарубіжної літератури Львівського університету. Був деканом філологічного факультету й факультету іноземних мов, завідувачем кафедри англійської філології, професором кафедри української літератури.

Дотепний, гострий в оцінках, своїми безапеляційними виступами перед велелюдними студентськими зібраннями постійно викликав дискомфорт в апаратників Львівського обкому компартії. Володіючи неповторним ораторським талантом, Рудницький збудував аудиторію. Він міг відчинити двері зали, де мав читати лекцію, і прямо з дверей звернутись до студентів із запитанням: «Чи думали ви над тим, чому існує так багато різних релігій?» Оторопілі від несподіваного запитання студенти розкривали роти і слухали його міркування, які часто не мали нічого спільного з темою лекції, яку він мав читати, але змушували замислюватися й шукати відповіді.

Помер Михайло Рудницький 1 лютого 1975 у Львові.

**160 років від дня народження
Степана Смалю-Стоцького
(1859–1938), українського вченого-філолога, педагога**



Народився 9 січня у селі Немилів Радеківського району Львівщини. Навчався спочатку в рідному селі, а з 1869 по 1878 в Академічній, польській та німецькій гімназіях Львова. Закінчив філософський факультет Чернівецького університету (1882).

У грудні 1883 подає до захисту дисертацію «Процес аналогії у словозмінах руської мови». Склавши відповідні екзамен, стає доктором слов'янської філології навесні 1884. З 1885 до 1918 працював у Чернівецькому університеті. Двічі був обраний деканом філософського факультету (1894, 1904). Основні зусилля віддавав викладацькій праці. Особливої слави зажила «Руська граматика», укладена разом із Теодором Гартнером (1893) і потім багаторазово перевидана. У цій праці автори зреформували український правопис, замінивши етимологічний на фонетичний. Витратили для цього багато зусиль і понад десять років часу. Уведення фонетики остаточно вирвало початкову та середню школу з рук москвофілів. Це була одна з найважливіших суспільних подій на західноукраїнських землях кінця XIX ст. За своєю значущістю вона стоїть в одному ряду з такими подіями, як організація «Просвіти», «Руської Бесіди», Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

У 1899 з'явилася праця історіографічного характеру «Буковинська Русь». Помітний внесок ученого в осмислення історико-літературних аспектів українського письменства – І. Котляревського, Т. Шевченка («Тарас Шевченко. Інтерпретації», 1934), Ю. Федьковича, С. Воробкевича, І. Франка, В. Стефаника, О. Кобилянської.

Сучасні шкільні підручники з української мови з'явилися на основах, закладених С. Смалю-Стоцьким. На них виховано не одне покоління українців. Витоки методики викладання української мови пов'язано з діяльністю вченого і як університетського професора, і як автора шкільної гра-

матики. Саме він створив терміни, які тепер знає кожен школяр – однина, множина, іменник, прикметник, займенник, дієслово, прикладка й ін. Він обстоював думку про те, що методика викладання рідної мови має бути інакшою, ніж методика викладання чужих мов.

Вів інтенсивну політичну і громадсько-культурницьку діяльність. Був засновником або реформатором усіх українських товариств і установ на Буковині: очолював товариство «Руська школа» та «Руська бесіда» (кінець 1880), політичне товариство «Руська рада» (1891), Історичне товариство в Чернівцях, філологічну секцію Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у Львові (1914). Кілька разів був обраний депутатом Буковинського сейму.

З 1911 до розпаду Австрії – депутат віденського парламенту. У 1918 – посол ЗУНР у Празі. У 1922 стає професором Українського вільного університету, входить до ряду науково-освітніх товариств.

Помер 17 серпня 1938 у Празі. Похований у Кракові.

**125 років від дня народження
Осипа Лещука (1894–1949),
українського письменника, теолога, педагога**



Лещук Осип Микитович народився 18 січня у селі Стаї (зараз Стаївка) Сокальського району Львівської області. Навчався у Белзі, закінчив українську Перемишльську гімназію; навчався у Віденському, а після війни – у Львівському університеті; закінчив Перемишльську духовну семінарію. До цього був старшиною Української Галицької Армії, членом українського правління в Угрові. Був також катехитом і професором Державної гімназії в Раві-Руській, парохом у селах Річки та Стаї, головою філії «Просвіти» в Раві-Руській. У 1921–1945 працював священиком у школах. Володів старогрецькою, староеврейською, латинською, польською, німецькою, чеською, французькою мовами.

Як письменник, залишив низку художніх творів (повістей і оповідань) та релігійних праць, деякі з них уперше з'явилися українською мовою («Етика», «Апологиетика», «Догматика»). Сюжетами його творів були події Першої світової війни, а також селянська доля післявоєнного періоду.

У своїй педагогічній практиці дотримувався засад взаємозв'язку морально-етичного виховання з навчальним процесом, єдності школи і сім'ї, впливу громадськості на формування особистості. І зараз є актуальною педагогічна система, розроблена О. Лещуком і практично ним підтверджена у школі. Основними принципами цієї системи є загальнодоступність освіти; поєднання в єдине ціле чотирьох аспектів життєвої і діяльної позиції людини: аналітичне сприймання дійсності, почуттєве осмислення дійсності, намагання до узагальнення досягнень, синтез дії і поведінки через морально-етичну позицію.

Йому належить універсальна си-

стема різних видів позакласної роботи та організація виховної роботи на різних рівнях і етапах навчання. Моральне виховання О. Лещук-педагог ставив вирішальним чинником поряд з успіхами в навчанні. В основу успіху ставив працьовитість і наполегливість, знання людської душі. У вихованні виділяв важливу роль таким рисам, як мужність, стійкість та іншим вольовим якостям. Розробив «10 засад для педагога», які й нині є актуальними. Наприклад, друга засада звучить так: «Будь не лише вчителем, але і батьком та приятелем своїх учнів і терпеливим будь з ними! Не вони є тут для тебе, але ти для них. Передусім май це на увазі серед невдач і розчарувань».

Все своє життя він займався опікунською діяльністю: дбав про бідних, сиріт, калік, безробітних. Спілкувався з митрополитом Андреем Шептицьким, Осипом Маковеем, Богданом Лепким.

Закінчилося земне життя Осипа Лещука трагічно: його закатовано енкаведистами у сталінських таборах під Полтавою у 1949 за віру та національні погляди. У 1992 у приміщенні школи на батьківщині Осипа Лещука було відкрито кімнату-музей видатного земляка.

**180 років від дня народження
Павла Чубинського (1839–
1884), українського історика,
педагога, юриста, етнографа,
автора українського національного гімну**



Павло Платонович Чубинський народився 27 січня 1839 у м. Борисполі в родині малоземельного дворянина. У 1856 закінчив 2-гу Київську гімназію і вступив до Петербурзького університету на юридичний факультет.

Після закінчення університету, у 1861 П. Чубинський повернувся до Борисполя з дипломом кандидата юридичних наук і розпочав учительювати в Київському приватному пансіоні. Згодом вирішив відкрити недільну школу для хлопців і дівчат у Борисполі. Для забезпечення навчально-виховного процесу в школі П. Чубинський зібрав кошти, дібрав літературу, штат учителів, залучивши навіть своїх сестер – Анастасію та Олену, а також місцевого священика.

Дозвіл на відкриття школи було одержано наприкінці 1862. Окрилений успіхом, він багато працював задля утримання довгоочікуваної школи, сам викладав у ній, турбувався про спорудження для неї приміщення у Борисполі.

У цей час (1861–1862) П. Чубинський написав низку педагогічних статей, значну частину яких опублікувала «Основа». У статті «Два слова о сельском училище вообще и об училище для сельских учителей» він звернувся до проблеми підготовки кадрів для народних шкіл. Засуджував П. Чубинський і русифікацію українського населення через школу.

Продовження на с. 11

Правда міфу: шлях до економічної компетентності

Рецензія на монографію-навчальний посібник «Ільїн В.В. Етюди про багатство. Легенди. Люди. Життя – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. – 434 с.»

В усі часи головною вимогою до вчителя було і залишається вміння передати знання своїм учням. Учителі протягом віків, як правило, виступали в ролі єдиного носія істинного знання. Так з'явилися гуру, маги, жерці, софоси, філософи і, зрештою, педагоги. Усі прагнули навчити саме своєму знанню. Винятком став, мабуть, тільки Сократ: він нікому не навчав, але хто хотів, той вчився в нього і брав для себе все, що вважав за потрібне. Саме сократичний метод є джерелом славного вісного принципу Арістотеля: «Платон мені друг, та істина дорожча».

Пізніше книга поступово стає основним носієм знань, а на її основі в епоху Просвітництва створюється підручник. Змінювалися часи, трансформувалися зміст підручників і навчальних посібників, але завжди популярністю користувалися ті, в яких матеріал викладався в доступній, зрозумілій і, головне, цікавій формі.

Втім, реалізувати таке завдання не так уже і просто. За недавнього нашого минулого великою перешкодою для цього був принцип «класового підходу», під який «підганявся» зміст підручників. Мав бути застосований і принцип «науковості», від якого особливо потерпали гуманітарні науки, оскільки «науковим» був лише марксизм-ленінізм, а його включення в економічну теорію, філософію, етику, історію, естетику тощо залишало учня і студента в полоні догматичного матеріалізму і діалектики як єдиної вірної теорії і методології. Тому в багатьох людях, хто отримав освіту в ті часи, залишились у пам'яті підручники, сповнені теоретичних абстракцій, методологізмів, відірваних від життя прикладів.

Навіть у сучасну інформаційну епоху такий виклад матеріалу можна зустріти доволі часто: та сама хронологія, схожі терміноло-

гія, оцінки подій і особистостей. Щоправда, історія і теорія культури отримали ресурс в національних історії і культурі, але стосовно інших галузей, то часто-густо підручники перевантажені теоретичним матеріалом, відірваним від сучасних реалій і контекстів. Виключенням у цьому плані є книга доктора філософських наук, професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимира Ільїна «Етюди про багатство. Легенди. Люди. Життя», яка має підзаголовок «Економіка для тебе» і представляє нове покоління навчальної літератури.

Головне досягнення автора – цікава для читання монографія водночас є і навчальним посібником, що містить багато матеріалу з міфології, релігії – фактично, перших інформаційних джерел про господарське життя людини.

Антична, єгипетська, китайська та інші міфологічні картини життєвого світу людини нині, як і завжди, привертають увагу читача. Наразі легенди і міфи допомагають більш повно, через образи героїв і метафори, увійти у світ економіки. Згадаймо, що Фрідріх Ніцше для популярності своєї теорії психоаналізу використав давньогрецькі міфи про Едіпа й Електру. А сучасний успішний приклад – це використання Голлівудом у своїх блокбастерах, хоча і реконструйованих, але все ж такі образів давньогрецьких, біблійних богів і героїв.

У книзі Володимира Ільїна легенди і міфи Стародавнього світу є тим фоном, на якому набуває розвитку господарське життя і формуються власне економіка. Складний економічний матеріал постає необтяжливим, цікавим, «уплетеним» у строкату стрічку соціокультурного процесу. Доцільними є слова автора, що історія економіки через оптику легенд і міфів дає можливість уникнути «інтелектуальної порожнечі», в яку ми «зану-

рюємося» через тотальність технологізації усіх сфер нашого життя. Окрім того, стародавні міфи розкривають особливості менталітету того чи іншого народу, вони не лише «живуть» одночасно з нами, але й допомагають зрозуміти сучасний світ і виробити ставлення до нього.

Кожний розділ посібника присвячений окремому епізоду з історії економіки, акцентуючи його значущість для подальшого соціально-економічного і культурного життя. Наприклад, молодь з подивом дізнається, що калькуляція часу, режим дня, роботи і, зрештою, знаменита теза Бенджаміна Франкліна «Час – це гроші» беруть початок в монастирях раннього середньовіччя. Що хрестові походи, метою яких було звільнення Святої землі і «Гробу Господнього» від мусульман, започаткували створення «світу-економіки». Не менш цікавою є роль д'Артаньяна і таємничого бранця «Залізна маска» у збереженні французького меркантилізму у XVII–XVIII сторіччях, що загальмувало розвиток ринкової економіки в країні і привело до втрати конкурентоздатності Франції.

Автор уникає подання знань, які в інформаційну епоху вже не затребувані. Знання зараз мають бути міждисциплінарними, але багато хто все ще мислить в рамках «дисциплін», і це поняття часто не викликає асоціації з творчим мисленням чи прогресом. Сучасні знання виводять за межі усталеного «порядку», модернізують і трансформують його. Автор урахував особливості нинішнього суспільства, включаючи інформацію про долар, його історію світової валюти, що підкорила майже всі економіки. Як заробляти гроші, причому чималі, на прикладах успішних людей: покажемо фінансовий успіх Натана Ротшильда, який влаштував економічну кризу для Наполеона, що призвело

і до військово-політичної поразки. Ознайомитися з причинами і факторами, які зробили Захід багатим, корисно не лише для молоді, але й старшого покоління, особливо для тих, хто займається економічною політикою й економічним менеджментом.

Автор обрав для прикладу тих особистостей з історії соціального, культурного і політичного життя, які визначили характер і напрям економічного розвитку суспільства до сьогодення. А головне – наративи активізують аналіз тих чи інших подій – це виховує, формує новий простір мислення, готує до вирішення більш складних сучасних економічних проблем.

Завдання освітнього процесу зараз полягає не у культивуванні всезнайства – сучасна людина може пізнавати й розуміти світ самостійно, спираючись на власний розум і чуттєвість, – а у формуванні дієздатності. У XXI сторіччі розуміння висловлювання «знання – сила» означає суб'єктивність перетворень, новацій, творчих змін. Очевидно, що проблема, яку вдало підмітив і прагнув уникнути автор книги Володимир Ільїн, полягає насамперед у пасивності знань, якими намагаються «наповнити» учнів. А пасивні знання нікому не потрібні – вони мають бути застосованими. Теорія, ідея, концепт нічого не варті, якщо вони не привели до ефекту діяльності.

У країні велика кількість людей зі знаннями, але вона досі ще не стала успішною і багатогою, з конкурентною економікою. Тому перший по важливості – процес



формування молоді людини як справжнього діяча соціально-культурного і цивілізаційного процесу. Не вистачає не тих, хто багато знає, а людей компетентних, які багато вміють, зокрема впроваджувати знання і досягти результату. Рецензована книга спрямовує читача саме на таке розуміння економічної діяльності. Аби бути компетентним, потрібно бачити зв'язок економіки з культурою, політикою, релігією, мистецтвом – тобто зі справжнім багатим життям. Власне, задум автору чудово вдалося реалізувати. Книга засвідчує владу економіки в історії, яка у багатьох випадках визначає наше сьогодення. І які б зміни не відбувалися в нашому житті, врешті-решт його треба будувати, ґрунтуючись на особистій компетентності.

Людмила ШАШКОВА,
завідувач кафедри теоретичної
і практичної філософії
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук,
професор

Постаті. Січень 2019

Закінчення. Початок на с. 10

У 1862 написав вірш «Ще не вмерла Україна», який відразу став популярним серед молоді, а тепер є офіційним Гімном нашої держави.

Того ж року Петра Чубинського було заарештовано. Офіційними причинами стали відвідини могили Тараса Шевченка, співання українських пісень, носіння українського одягу. Його заслали до Архангельської губернії. Повернувся він до Києва у травні 1869.

За безпосередньої участі П. Чубинського відбувся у Києві III Археологічний з'їзд (1874), який справив велике враження на представників ученого світу, які прибули для участі в ньому з-за кордону. Дискусії точилися про роль та значення археології, етнографії, української мови і літератури, історію освіти й культури України. Окрім цього, організатори з'їзду подбали про те, щоб гості-вчені ближче ознайомилися з українською землею, її історією, народом та його звичаями.

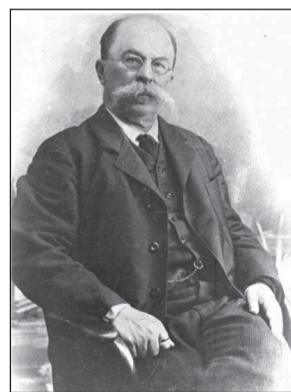
У 1876 відповідно до постанови

Емського указу П. Чубинського та М. Драгоманова, як небезпечних агітаторів, ухвалили «вислати з краю з забороною в'їзду в Південні губернії». Михайло Драгоманов за підтримки Київської громади виїхав за кордон, а Петро Чубинський від такої пропозиції відмовився. Офіційним шляхом – через посередництво впливових осіб – йому було дозволено проживати в Петербурзі, де він влаштувався на службу до Міністерства шляхів сполучення, яке стало останнім місцем його роботи.

У квітні 1879 вийшов у відставку. Дочекався, поки призначили пенсію, і повернувся зі сім'єю в Україну – спершу до Борисполя, а восени 1879 до Києва, де і проживав, спаралізований, до 26 січня 1884.

175 років від дня народження Михайла Комарова (1844–1913), українського бібліографа, лексикографа, літературознавця, фольклориста, громадського діяча

Михайло Федорович Комаров народився 23 січня 1844 у



с. Дмитрівка Павлоградського повіту Катеринославської губернії. Навчався спочатку в Катеринославській гімназії, а потім на юридичному факультеті Харківського університету. Закінчивши у 1867 університет, молодий юрист поїхав працювати в Острогозьк – містечко у Воронезькій губернії, де переважало українське населення. Тут він почав працювати в окружному суді, а невдовзі – в адвокатурі. Водночас М. Комаров опікувався освітянськими проблемами.

За умов заборони рідномовної школи він вбачав вихід з неосвіченості народу в його самоосвіті, важливим засобом якої були дешеві українські видання науково-популярної

та художньої літератури. Так, М. Комаров переклав з російської, дещо переробив і видав брошури А. Іванова «Розмова про небо та землю» (1874) та «Розмова про земні сили» (1875). Ці видання викликали інтерес у читачів. Львівська «Просвіта» відразу перевидала «Розмови» в Галичині, згодом одна з них вийшла польською у Варшаві. Між іншим, коли 17-річна Леся Українка, приїхавши до Одеси на лікування, побачила в домашній бібліотеці Михайла Федоровича (сім'ї Комарових і Косачів поєднувала багаторічна дружба) брошуру «Розмова про земні сили», то зізналася, що це була перша книжка, яку вона прочитала у дитинстві.

У 1879 М. Комаров переїхав до Києва, де поєднував працю присяжного повіреного з активною українською культурологічною діяльністю. Він відкрив платну приватну бібліотеку і її коштом у 1882 видав збірку творів М. Кропивницького. У 1883 вийшла його перша бібліографічна праця – «Показчик нової української літератури: 1798–1833». Місто Умань, де М. Комаров жив у 1883–1887, подарувало йому один з найвідоміших його псевдонімів – М. Уманець. У 1887 він переїхав до Одеси, де до кінця життя працював у

власній нотаріальній конторі.

Михайло Комаров став одним із найдіяльніших фундаторів, а у 1906 і головою одеської «Просвіти». Завдяки турботам просвітян діяли бібліотека-читальня, музей, хор, а також було створено цілу торговельну мережу для продажу українських видань. Прилучились одесити й до всеукраїнського руху за створення у Київському, Харківському та Новоросійському (Одеському) університетах українознавчих кафедр. Після закриття одеської «Просвіти» Михайло Комаров збирався написати її історію, але погіршений стан здоров'я вже не дав йому змоги це зробити.

Довгі роки Михайло Федорович перебував у вирі духовного життя українського народу. Він тісно спілкувався з провідними діячами нашої культури і науки – Іваном Франком, Лесею Українкою, Борисом Грінченком, Михайлом Грушевським, Михайлом Коцюбинським, Пантелеймоном Кулішем, Агатангелом Кримським, Дмитром Дорошенком, Дмитром Яворницьким та багатьма іншими.

Помер Михайло Федорович Комаров 19 серпня 1913 в Одесі.



Компанія «БМС ТЕХНО»

- ▶ **втілить вашу ідею в конкретну розробку,**
- ▶ **знайде технологічне рішення вашого запиту,**
- ▶ **організує і проведе процедуру державних і комерційних закупівель,**
- ▶ **реалізує будь-який ваш ІТ-проект.**



Види діяльності :

✓ системна інтеграція: виконання комплексних технологічних ІТ- проектів «під ключ» будь-якого рівня складності та масштабу, різних форм організації і проведення процедур державних та комерційних закупівель, в т. ч. міжнародних торгів за процедурами Світового Банку, МБРР, ЄБРР,

✓ виробництво: персональних комп'ютерів, серверів, навчальних-комп'ютерних комплексів (НКК), мобільних навчальних-комп'ютерних комплексів (НКК-М), інтерактивних комплексів (ІАК), кабінетів фізики, хімії, біології, математики, географії, історії, лінгафонних кабінетів,

✓ постачання: мультимедійного, комп'ютерного, серверного обладнання, корекційних засобів навчання та реабілітаційного обладнання для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, різноманітного програмного забезпечення, систем збереження даних, офісної периферії, складних систем друку, приладів гарантованого живлення й т. ін.



Контакти:

Адреса: ул. Лариси Руденко, ба,
м. Київ, 02141, Україна

Тел.: +38 (044) 585-59-75
Факс: +38 (044) 585-59-76

E-mail: office@bmstechno.com.ua
www.bmstechno.com.ua
«БМС ТЕХНО» має повний пакет ліцензій і сертифікатів, необхідних для здійснення успішної діяльності.

